

Вадим Грицаченко

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНAM ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Vadym Grytsachenko

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

LEGAL REGULATIONS OF SEARCH OPERATIONS FOR COMBATING CRIMES OF LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES: FOREIGN EXPERIENCE

The article studies some provisions of international and European Union regulations in respect of search operations for combating crimes of law enforcement agencies of the countries concerned. Analyzing these regulations, special attention was paid to the latest achievements in the field of operational-search activities. The study is stipulated by extraordinary importance for Ukrainian law enforcement and law reform. In the article it was concluded that search operations for combating crimes of law enforcement authorities are not even enshrined in the provisions of regulations as a form of combating crime, but are reflected as a separate approach to law enforcement. The study shows international recognition of importance, effectiveness and indispensability of prevention activity of law enforcement agencies in the fight against crime.

Key words: search operations, combating crimes, search operations activity, law enforcement authorities

Міжнародна інтеграція і глобалізація, внаслідок яких відбувається лібералізація економічних, торгівельних, політичних і гуманітарних зв'язків, спрощення візового режиму, крім позитивного впливу, зумовлюють і низку негативних чинників, серед яких – збільшення сприятливих можливостей для розвитку злочинності та її нових видів. Злочинність протягом десятиліть залишається однією з найбільших небезпек для політичного та економічного розвитку багатьох країн світу. Найчастіше потерпають від її негативних впливів держави, які знаходяться у стані суспільно-політичних трансформацій. Не є винятком, на жаль, і Україна.

Злочинні спільноти які діють в Україні, охопили найприбутковіші злочинні ринки і мають міцні стосунки з іноземними «партнерами». У зв'язку з цим на сьогодні актуальності набирає розгляд питання мінімізації негативного впливу злочинності в контексті зарубіжного, насамперед європейського досвіду. Прагнення України до набуття членства в Європейському Союзі потребує наближення й узгодження законодавства, правозастосованої діяльності в цій сфері не тільки до норм і стандартів ЄС, а й держав – членів спільноти. А ефективна протидія злочинності, потребує глобального реагування на її виклики на засадах широкої міжнародної співпраці й кооперації, подолання міждержавних законодавчих колізій.

Практичний досвід, набутий органами внутрішніх справ за роки СРСР та незалежної України, а також сучасні наукові розробки свідчать про те, що ефективне виконання завдань щодо протидії злочинності органами внутрішніх справ неможливе без використання оперативно-розшукової діяльності. У практичній діяльності ще органів внутрішніх справ, а тепер і національної поліції, щодо протидії злочинності сформувався та має місце особливий, поряд з іншими, вид протидії злочинності, який характеризується використанням засобів та методів оперативно-розшукової діяльності і здійснюється відповідно до чинного законодавства України, і фактично виступає оперативно-розшуковою протидією злочинності.

Тому, вивчення зарубіжного досвіду оперативно-розшукової протидії злочинності має на меті декілька завдань: це і уніфікація заходів протидії злочинності в міжнародному масштабі, використання зарубіжного досвіду по протидії злочинностю. Особливого значення використання

зарубіжного досвіду по протидії зі злочинністю набуває в ході створення в Україні Національної поліції наприкінці 2015 року.

Крім того, актуальність цього питання обумовлюється також тим, що злочинність за своєю природою схильна до порушення національних кордонів, тому суміжні держави повинні об'єднувати свої зусилля у протидії цим небезпечним явищем. Вирішення проблеми протидії злочинності вимагає подолання національних кордонів і поглиблення соціального контролю над різноманітною і динамічно змінюваною злочинністю в рамках дотримання фундаментальних прав людини. Боротьба з нею у новому столітті ще більшою мірою об'єднає зусилля різних правоохоронних органів на міждержавному рівні.

Ступінь наукової розробки проблеми. Зарубіжний досвід запобігання злочинності розглянуто в роботах Л.С. Верченко, О.М. Джужі, В.М. Дръоміна, І.М.Гриненко, В.Л. Грохольського, О.М. Костенка, С.В. Морозенка, Б.В. Романюка, А.В. Савченка, Є.Д. Скулиша, В.А. Тимошенка, В.О. Тулякова, М.І. Хавронюка, О.Ю. Шостко та ін.

Метою даної статті є дослідження та порівняння нормативного забезпечення, специфічної діяльності зарубіжних країн у сфері оперативно-розшукової протидії злочинності.

16.09.2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Протидія організованій злочинності є одним із напрямів міжнародної політики ЄС. 25.10.2011 Європейський Парламент прийняв резолюцію щодо організованої злочинності в Європейському Союзі, в якій окреслено головні стратегічні напрямки, на які повинні спрямовуватися зусилля держав – членів і співтовариства в цілому.

У вказаній резолюції в тому числі окреслена необхідність вдосконалення Європейського законодавства з протидії злочинності та постійний розвиток вказаної діяльності окремих державних органів, а також налагодження взаємодії між відповідними органами країн членів ЄС. У зв'язку з цим слід звернути увагу на проактивні (випереджаючі) заходи, які дозволяють проникнути в закритий світ організованих злочинних спільнот за допомогою кримінальної розвідки і аналітичної інформації.

В останні роки в Європі впроваджується новий напрям у протидії злочинності, зокрема, організований, – так званий підхід правоохоронної діяльності на основі оперативної інформації – Intelligence Led Policing. Це специфічна поліцейська діяльність у сфері збирання інформації, яку вважають своєрідною бізнес-моделлю і філософією управління, де аналіз відомостей (інтерпретація подій або повідомлень) та інформація про злочинність є визначальною для неупередженого прийняття рішення, що прискорює вирішення проблеми зменшення та знешкодження злочинності або її запобігання через стратегічний менеджмент й ефективні правозастосовні стратегії, спрямовані на найбільш небезпечних злочинців. Важливим елементом цього підходу є застосування спеціальних методів розслідування, стратегічного і тактичного аналізу, а також аналізу потенційних ризиків від злочинності¹.

Згідно з Рекомендацією N Rec (2005) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 20.04.2005 «Про «особливі методи розслідування» тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів», спеціальними методами розслідування є методи, що застосовуються компетентними органами для виявлення і розслідування серйозних злочинів, а також підозрюваних в їх вчиненні, з метою збирання інформації без попередження про це відповідних осіб².

До спеціальних методів розслідування, які перелічені в Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності, належать: перехоплення повідомлень, контрольоване постачання й електронне спостереження, агентурні операції, заяви, отримані від свідків за винагороду або наданий імунітет, а також захист свідків, які викривають членів злочинних організацій (статті 20, 24

¹ Шостко, О.Ю. (2013). Проактивні заходи як складова ефективної протидії організованій злочинності. *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського nbuv.gov.ua*.

<http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_22> (2016, березень, 01).

² Про "особливі методи розслідування" тяжких злочинів, а також у разі терористичних актів (Засідання комітету міністрів Ради Європи, 20.04.2005 року). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_670> (2016, березень, 01).

Конвенції¹.

Відповідно до положень вітчизняного законодавства вказані методи розслідування підпадають під визначення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, зазначених у Кримінальному процесуальному кодексі України та Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» відповідно.

Другою складовою правоохоронної діяльності на основі оперативної інформації є аналіз злочинності, він застосовується як ефективний запобіжний засіб, який забезпечує цілу низку методів і заходів для розуміння сутності складних відносин між підозрюлою особою, злочинною діяльністю та обставинами, що сприяли їй. Такий аналіз злочинності використовується на практиці для запобігання і стримування як усієї злочинності, так й різних її видів. Застосування оперативного аналізу в ході досудового розслідування і стратегічного аналізу в межах формування напрямків правоохоронної політики відіграє дуже важливу роль.

Що стосується, насамперед, тактичного аналізу, то надзвичайно доречно, щоб аналітики злочинності брали участь у складному розслідуванні із самого початку або тоді, коли складність процесу стає очевидною. Для стратегічного аналізу першочерговим завданням є чітка постановка мети. Для того щоб скласти якісний звіт із стратегічного аналізу, потрібно дати відповіді на деякі з основних питань: «коли?», «що повідомлено?», «ким?», «як це зроблено?» та «чому?»².

Аналіз злочинності спирається на припущення, що всі злочини можуть бути об'єднані в групи, які мають як загальні особливості, так і відмінні риси. За суттю, аналіз є системою, за допомогою якої регулярно використовується зібрана інформація про злочинні події та осіб, які мають стосунок до цих випадків, для того, щоб запобігти й стримати злочинність, а також зrozуміти дії правопорушників. Інформацію, яку одержано за допомогою систематичного аналізу даних, можна використати для підвищення ефективності управління й проведення оперативних заходів³.

Для дослідження різних злочинних моделей використовується оперативний (тактичний) та стратегічний аналіз. Відповідно до стандартних визначень, між ними існує різниця. Оперативний аналіз зазвичай має на меті короткострокові завдання. Стратегічний аналіз націленений на інформаційне забезпечення прийняття рішень на високому рівні та визначення довгострокової політики. Тактичний аналіз злочинності – це аналіз учинених злочинів з метою оперативного реагування. Основною метою цього виду аналізу є визначення тенденцій злочинності та її моделей. Тактична інформація пов'язує конкретного правопорушника з основною інформацією про моделі дій тієї чи іншої злочинної групи (включаючи її «продукцію», маркетинг (торгівлю), фінансову логістику – стратегію зменшення затрат у діяльності) для вибору методик розслідування, розкриття злочинів, заходження й затримання підозрюваного, його подальшого засудження. Стратегічний аналіз злочинності має на меті розв'язання довгострокових завдань. Інформація, що надається завдяки йому, використовується для визначення розміщення ресурсів, включаючи розробку графіків патрулювання і плану анти злочинних операцій. Метою стратегічного аналізу є ідентифікація незвичної злочинної діяльності на певних рівнях за конкретний проміжок часу, розкриття незвичної діяльності місцевих громад, підвищення ефективності надання поліцейських послуг шляхом диверсифікації потреб громади й можливостей поліції, зменшення або усунення проблем, допомога місцевій поліції в повсякденній діяльності та вирішенні її проблем⁴.

Аналіз злочинності (аналіз розвідувальної інформації) визнаний органами кримінального переслідування як корисний інструмент, який упродовж майже 30 років успішно використовується, у першу чергу, Інтерполом, Европолом, приватними детективними агентствами.

У 1992 р. Інтерполом було прийнято таке його визначення: це ідентифікація та забезпечення

¹ United Nations Convention against Transnational Organized Crime (adopted 15 November 2000, entered into force 29 September 2003) art 20,24. *United nations treating collections*.

<https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12&chapter=18&lang=en> (2016, березень, 01)

² Aromaa, K. (2006). European Experiences in Preventing Organised Crime: Field Studies of Best Practices by a Council of Europe Expert Group. *European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations*, 50, 13–33.

³ Criminal Intelligence Analysis. *Interpol interpol.int/en*. <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Criminal-Intelligence-analysis>> (2016, березень, 01).

⁴ About Crime Analysis. *City of Tempe Arizona*, tempe.gov. <<http://www.tempe.gov/city-hall/police/crime-statistics-reports/crime-analysis-unit>> (2016, березень, 01).

спостереження взаємозв'язків між даними щодо злочинів та іншими відомостями, потенційно пов'язаними із злочинами, у практичній діяльності поліції та судових органів. Основне завдання цього аналізу – допомога правоохоронцям, політикам і особам, які приймають рішення щодо протидії злочинності, в подоланні невизначеності, а також забезпечення вчасного відвернення загроз й аналітична підтримка оперативної діяльності¹. Тобто, фактично аналіз злочинності, який будується саме на інформації добутій оперативними підрозділами виключно за допомогою оперативно-розшукових заходів, є дієвим інструментом протидії злочинності, який до того ж працює на випередження і забезпечує формування чіткої політики держави щодо протидії злочинності та планування і координацію діяльності державних органів щодо протидії злочинності.

У структурі Інтерполу функціонує підрозділ аналізу злочинності (The Criminal Analysis Sub-directorate – CAS), який є частиною спеціалізованого директорату аналізу злочинності цієї організації, що забезпечує аналітичну підтримку Генерального Секретаріату. У штаб-квартирі в Ліоні (Франція) працюють 11 аналітиків, а в регіональних бюро – ще три особи. CAS на сьогодні складається з трьох основних аналітических служб: відділу аналізу оперативної інформації, відділу стратегічного аналізу, відділу визначення і відвернення ризиків і консультацій з аналітичних справ. Структура, що працює в тісному зв'язку з іншими спеціалізованими підрозділами з боротьби із злочинністю, забезпечує аналітичну підтримку Інтерполу в усіх питаннях, які належать до компетенції цієї організації².

Європол також активно займається аналітичними дослідженнями. У його складі працюють понад 30 висококваліфікованих аналітиків, які реалізують як стратегічні проекти (щорічні доповіді щодо оцінки загроз організованої злочинності на континенті), так і оперативні, пов'язані із знешкодженням того чи іншого злочинного угруповання чи кримінального ринку товарів або послуг. На важливість використання розвідувальних даних та збирання оперативних відомостей про активність організованих груп та злочинних організацій для ефективного міжнародного співробітництва вказано в Дублінській декларації «Протидія організованій злочинності через партнерство», прийнятій на першому європейському конгресі з партнерства між державним і приватним сектором у питаннях боротьби з організованою злочинністю 20-21.11.2003 року³.

Розглядаючи третій складовий елемент моделі поліцейської діяльності на основі оперативної інформації, необхідно зазначити, що у багатьох європейських країнах перед тим, як розробляти і впроваджувати запобіжні заходи, проводиться оцінка ризиків (risk assessment) стосовно того чи іншого виду злочинності.

Визначення і подолання ризиків злочинності – це завдання, яке полягає в систематичному й ґрутовому вивченні зовнішніх ризиків злочинності, що загрожують певному об'єкту: споруді, продукту, послужі, моделі ведення бізнесу або іншим об'єктам, що можуть бути певним чином пов'язані із злочинністю. У першу чергу, аналізується ймовірність вчинення злочину та можлива шкода, яку зазнають певні об'єкти. Традиційно зусилля аналітиків сфокусовані на відстеженні небезпечних осіб (у той час як нелегальні (злочинні) ринки і дії мають другорядне значення), новий же підхід визначає продукти й ринки з високим ступенем ризику (ураховуючи, що їх виявлення буде мати більше значення і дозволить виявити небезпечних правопорушників).

Іншими словами, якщо правильно визначити кримінальні ринки та дії, то можна чітко визначити сферу інтересів правопорушників. Це важлива відмінність, оскільки навіть ринки, що раніше не входили до сфери інтересів організованої злочинності, можуть бути визначені в процесі такого аналізу, що, у свою чергу, дозволить ужити належні профілактичні заходи. Перехід до аналізу ринків вимагає знання ринкових процесів. За даними спеціальних досліджень взаємозв'язку незаконних ринків та організованої злочинності, змінними величинами для вимірювання ризиків є такі категорії, як постачання, попит, регулятори і конкуренція⁴.

¹ About Crime Analysis. *City of Tempe Arizona*, tempe.gov. <<http://www.tempe.gov/city-hall/police/crime-statistics-reports/crime-analysis-unit>> (2016, березень, 01).

² Criminal Intelligence Analysis. *Interpol*, interpol.int/en. <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Criminal-Intelligence-analysis>> (2016, березень, 01).

³ The Dublin Declaration «Action against Organised Crime» (title given to a conference I Dublin 20, 21 november 2003). *Statewatch monitoring the state and liberties in Europe*, statewatch.org, <<http://www.statewatch.org/news/2004/jan/Organised-crime.pdf>> (2016, березень, 01).

⁴ Albanese, J.S. (2008). Risk Assessment in Organized Crime Developing a Market and Product-Based Model to Determine Threat Levels. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 3, 263-273.

Для виявлення законспірованої організованої злочинної діяльності корисним є знаходження так званих «індикаторів» організованої злочинної діяльності, які можуть бути такими: роль певних організацій у нелегальній економіці й на «чорному» ринку, обсяги обігу грошей тієї чи іншої організації, а також її доходи, здатність до впровадження складних заплутаних операцій тощо.

Деякі країни враховують такі індикатори. Наприклад, Федеральне відомство кримінальної поліції ФРН вираховує так званий «потенціал організованої злочинності».

Таким чином, індикатори повинні використовуватись для оцінювання нелегальних ринків, функцій та ступеня впливу окремих організацій або кримінальних мереж на ці ринки. Італійські дослідники, у свою чергу, запропонували вивчати рівень небезпечності організованої злочинності за допомогою таких показників, як тривалість злочинної діяльності угруповання; складність його структури; вид злочинної діяльності; тип комунікаційної системи та її ефективність; рівень проникнення в соціальне, економічне та інституційне життя; гнучкість структури угруповання; ступінь її «проникнення» та форма устрою; фінансова здатність і можливість управляти й відмивати гроші; масштаби незаконного капіталу; рівень застосованих злочинних технологій; рівень жорстокості (насильства) всередині угруповання; рівень жорстокості за межами угруповання; рівень зв'язку та співробітництва з іншими організованими злочинними угрупованнями; системи передачі внутрішніх цінностей; ефективність внутрішньої системи спільноти; здатність угруповання приховувати свою діяльність; рівень співмірності в її внутрішньому устрої (організації); рівень агресивності такого устрою¹. Безумовно усі зазначені відомості можливо отримати лише за використання поліцією спеціальних негласних методів розслідування аналогів вітчизняним оперативно-розшуковим заходам чи негласним слідчим (розшуковим) діям.

Оперативно-розшукова протидія злочинам також знаходить своє відображення у положеннях інших міжнародних нормативних актах, а також у нормативних актах окремих держав. Так, конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу від 29.05.2000 р. та Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яка була ратифікована Україною 04.02.2004 р., передбачені необхідні умови для активного використання спільних агентурних операцій (таємних розслідувань) усіма правоохоронними органами країн-членів Євросоюзу. Зокрема, ст. 14 Конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу передбачає три варіанти співробітництва у проведенні агентурних операцій: направлення запитуючою Сторону офіцера під прикриттям до запитуваної Сторони; направлення запитуваною Сторону офіцера під прикриттям до запитуючої Сторони; проведення за зверненням запитуючої Сторони операції офіцером під прикриттям запитуваної Сторони на своїй території².

У процесі розвитку положень Конвенції Європейського Союзу 08.11.2001 року Європейським законодавцем був прийнятий другий додатковий протокол до неї, норма ст. 19 регламентує можливість співробітництва держав-членів Ради Європи у проведенні агентурних операцій (таємних розслідувань) та дає їх визначення: „1. Сторона, що запитує, та запитувана Сторони можуть домовитись надавати одна одній допомогу в проведенні розслідувань злочину співробітниками поліції, які діятимуть таємно або за вигаданими прізвищами (таємні розслідування). 2. Рішення за запитом приймається у кожному конкретному випадку компетентними органами запитуваної Сторони відповідно до її національного законодавства та процедур. Тривалість таємного розслідування, детальні умови та правовий статус зацікавлених співробітників поліції під час здійснення таємних розслідувань погоджуються Сторонами відповідно до їх національного законодавства та процедур. 3. Таємні розслідування проводяться відповідно до національного законодавства та процедур Сторони, на території держави якої вони здійснюються. Залучені Сторони співпрацюють для забезпечення того, щоб таємне розслідування було підготовлено та контролювалось, а також вживають заходів для безпеки співробітників поліції, які працюють таємно або під вигаданими прізвищами. 4. Сторони під час підписання цієї Конвенції або задачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, схвалення або приєднання шляхом направлення заяви на ім’я Генерального секретаря Ради Європи визначають органи, які є компетентними органами для цілей пункту 2 цієї статті. Вони згодом можуть у будь-який час і у

¹ Beken, T.V. (2006). *Measuring Organised Crime in Europe: Measuring organised crime in Europe: a feasibility study of a risk-based methodology across the European Union*. Belgium: Maklu.

² Конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу. Офіційний сайт Верховної Ради України. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_238> (2016, березень, 01).

такий самий спосіб змінити умови своєї заяви”¹.

При цьому, неподоланим на сьогодні недоліком є те, що з вимогами міжнародного законодавства не завжди узгоджені норми національних законодавств країн, навіть тих, хто є учасницями підписання того чи іншого міжнародного нормативно-правового акта. Так, вищезгаданий Другий додатковий протокол (2001 р.) станом на сьогодні підписаний 38 із 46 державами, а ратифікований – лише 18 з них.

Далі розглянемо положення нормативних актів деяких країн – членів ЄС, якими врегульовано діяльність поліції щодо оперативно-розшукової протидії злочинам.

Наприклад, Португалія ратифікувала не тільки Європейську конвенцію про взаємну допомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу 2000 року, а і Другий додатковий протокол до неї. Законодавство Португалії дозволяє за наявності згоди компетентних органів проводити на своїй території агентурні операції працівниками правоохоронних відомств інших країн. За португальським законодавством агентурною операцією вважається діяльність офіцерів підрозділів кримінальної поліції або інших осіб, які діють під їх контролем, спрямована на запобігання, розкриття та розслідування злочинів з приховуванням справжніх особистих даних та відомчої приналежності її учасників. Рішення про надання дозволу на проведення працівниками правоохоронних органів іншої держави агентурної операції на території Португалії приймається органами прокуратури на підставі клопотання відповідного правоохоронного органу країни. У виключній компетенції прокурора перебуває також визначення тривалості такої операції. У структурі португальської поліції вирішенням усіх питань щодо організації та здійснення агентурних операцій покладено на Центральний департамент попередження злочинів та технічної підтримки. Для організації визначеного спільного заходу до цього підрозділу ініціатором агентурної операції мають бути подані оперативний план та обґрунтування її проведення, а також перелік документів прикриття. Зазначений Департамент періодично здійснює оцінку результатів агентурної операції та координує діяльність працівника правоохоронного органу іноземної держави під прикриттям. Заходи безпеки при проведенні спільних агентурних операцій полягають у виготовленні документів, які зашифровують особу чи відомчу належність їх учасників, приміщеня, транспортних засобів тощо. Також законодавством Португалії передбачена можливість агентів давати свідчення за допомогою відео конференцій. За португальським законодавством, агент у разі вчинення будь-якого правопорушення звільняється від відповідальності, якщо його дії були зумовлені особливостями агентурної операції та шкода від них не перевищує шкоду від злочину, щодо якого здійснювалась агентурна операція².

Законодавство Словенії також дозволяє проводити на території республіки агентурні операції працівниками правоохоронних органів інших країн. Так, у ч. 2 ст. 155 КПК Словенії визначено, що негласними працівниками можуть бути офіцери словенської поліції, працівники поліції інших держав або, у виключніх випадках, інші особи, якщо агентурна операція не може бути проведена іншим шляхом³.

Визначення поняття агентурної операції наведене в п. 4 ст. 28 Закону Фінської Республіки «Про поліцію», де зазначено, що під такою операцією слід розуміти тривалий або повторюваний збір інформації про окремих осіб чи груп осіб або їх діяльність за допомогою проникнення працівника поліції або іншої особи в їх середовище. Пунктом „а“ ст. 31 цього Закону зазначається, що офіцери поліції мають право проводити агентурні операції, якщо вони необхідні для попередження, розкриття або розслідування злочинної діяльності, передбачені у розділі 5 „а“ Закону «Про примусові заходи», або злочинів, передбачених у розділі 17, абз. 1 ч. 1 ст. 18 Кримінального кодексу цієї країни (участь у діяльності організованих злочинних груп) або кримінально караних замахів на ці злочини, якщо поведінка осіб, щодо яких збирається інформація, або інші обставини дають підстави вважати, що вони можуть вчинити зазначені злочини. Агентурні операції у

¹ Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах.

² Офіційний сайт Верховної Ради України. rada.gov.ua <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_518> (2016, березень, 01).

³ Підков П.П., Паніотов Е.К. (2014). Міжнародне співробітництво правоохоронних органів при проведенні спільних агентурних операцій (таемних розслідувань). Україна: Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, 1, 68-75.

³ Кримінально-процесуальний кодекс Словенії. Uradni list, uradni-list.si. <<https://www.uradni-list.si/1/content?id=10844>> (2016, березень, 01).

житлових помешканнях дозволяються, якщо перебування у таких приміщеннях відбувається за активного сприяння осіб, які в них проживають. Згідно зі ст. 32 „а” рішення про проведення агентурної операції приймається начальником підрозділу поліції у порядку, визначеному Інструкцією Міністерства внутрішніх справ. Підрозділ поліції, який прийняв рішення про проведення агентурної операції, повинен скласти рапорт про її здійснення та подати його до МВС, яке щорічно надає звіт про використання агентурних операцій Уповноваженому Парламенту країни з прав людини. Стаття 44 цього ж Закону визначає гарантії захисту працівників поліції та інших осіб, задіяних у проведенні агентурних операцій та оперативних закупок. Так, працівники поліції не зобов’язані розкривати відомості про особу, яка надавала їм конфіденційну інформацію, або розкривати тактичні й технічні методи агентурної операції чи оперативної закупки. Також працівники поліції не зобов’язані розкривати інформацію про особу, яка виступала як покупець під час оперативної закупівлі, або особу, яка залучалася до проведення агентурної операції, якщо розкриття таких відомостей загрожуватиме безпеці цих осіб, членам їх сімей, а також у разі необхідності продовження діяльності цієї особи в оперативних закупівлях та агентурних операціях¹.

Статею 4 Федерального Закону Швейцарії від 01.01.2005 «Про таємні розслідування» регламентуються підстави для їх проведення: 1) наявність обґрунтованих підстав вважати, що тяжкий злочин був учинений або його планують вчинити; 2) гласні заходи, які були вжиті під час розслідування, не дали позитивних результатів; 3) відсутність іншої можливості встановити особу, яка вчинила злочин, або така можливість вимагатиме збільшення часу розслідування чи залучення більшої кількості ресурсів; 4) злочин має класифікуватися як тяжкий відповідно до кримінального законодавства.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вважаємо за необхідне актуалізувати вивчення вітчизняними науковцями зарубіжного досвіду законодавчої та правозастосованої діяльності у правоохоронній сфері. Особливо це стосується кола проблем, які виникають під час здійснення оперативно-розшукової протидії злочинам підрозділами Національної поліції, насамперед, через специфічність зазначеної діяльності, пов’язаної з порушенням прав громадян в ході здійснення тих чи інших оперативно-розшукових заходів.

Також, вважаємо вкрай важливим використання досвіду країн ЄС щодо реалізації аналітичної діяльності спеціальних оперативних підрозділів поліції країн ЄС, а саму аналітичну діяльність на основі оперативної інформації як найнеобхіднішим напрямом у процесі вироблення стратегії протидії злочинності, постановки проміжних та кінцевих цілей протидії злочинності. Крім того, аналітична робота на основі оперативної інформації забезпечує підвищення не тільки ефективності оперативно-розшукової протидії злочинам, але, являючись інструментом вказаного виду протидії злочинам, надасть поштовх у розвитку інших видів протидії злочинності, а також може забезпечити більш сучасну та більш актуальну оцінку ефективності роботи не тільки оперативних підрозділів Національної поліції України по оперативно-розшуковій протидії злочинам, але й по протидії злочинності взагалі.

Упевнені, що оперативно-розшукова протидія злочинам підрозділами національної поліції хоча не закріплена, але знаходить своє відображення в усіх зазначених міжнародних правових нормах. А так званий підхід правоохоронної діяльності на основі оперативної інформації – Intelligence Led Policing, запроваджений в Європі в останні роки, на наш погляд, повинен бути орієнтиром у процесі реформування ОВС України та її окремих оперативних підрозділів на шляху до створення повноцінної Національної поліції України.

References

1. About Crime Analysis. *City of Tempe Arizona*, tempe.gov. <<http://www.tempe.gov/city-hall/police/crime-statistics-reports/crime-analysis-unit>> (2016, березень, 01).
2. Albanese J.S. (2008). *Risk Assessment in Organized Crime Developing a Market and Product-Based Model to Determine Threat Levels*. Journal of Contemporary Criminal Justice, 3, 263-273.
3. Aromaa K. (2006) European Experiences in Preventing Organised Crime: Field Studies of Best Practices by a Council of Europe Expert Group. *European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations* 50, 13–33.
4. Beken T.V. (2006). *Measuring Organised Crime in Europe: Measuring organised crime in Europe : a feasibility study of a risk-based methodology across the European Union*. Belgium: Maklu.

¹ «Закон о полиции» Республики Финляндии. *Finlex finlex.fi*. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493>> (2016, березень, 01).

5. Criminal Intelligence Analysis. *Interpol interpol.int/en.* <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Criminal-Intelligence-analysis>> (2016, березень, 01).
6. Druhy dodatkovyy protokol do Yevropeys'koyi konventsii pro vzayemnu dopomohu u kryminal'nykh sprawakh (adopted 08 Novembe 2001, entered into force 01 Februari 2004). *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, rada.gov.ua* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_518> (2016, березень, 01).
7. Komitet ministriv Rady Yevropy rekomendatsiya № Rec(2005)10 (Pro "osoblyvi metody rozsliduvannya" tyazhkykh zlochyniv, a takozh u razi terorystichnykh aktiv") (Zasidannya komitetu ministriv Rady Yevropy, 20.04.2005 roku). *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, rada.gov.ua* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_670> (2016, березень, 01).
8. Konventsii pro vzayemnu dopomohu v kryminalnykh sprawakh mizh derzhavamy – chlenamy Yevropeyskoho Soyuzu. (adopted 29 May 2000, entered into force 23 August 2005). *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, rada.gov.ua* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_238> (2016, березень, 01).
9. Kryminalno-protsesualnyy kodeks Sloveniyi. (adopted 13 October 1994, entered into force 13 April 1995) *Uradni list, uradni-list.si* <<https://www.uradni-list.si/1/content?id=10844>> (2016, березень, 01).
10. Pidukov P.P., Paniotov Ye.K. (2014). *Mizhnarodne spivrobitnytstvo pravoookhoronnykh orhaniv pry provedenni spil'nykh ahenturnykh operatsiy (tayemnykh rozsliduvan')*. Ukrayina: Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny, 1, 68-75.
11. Shostko O.Yu. (2013) Proaktivni zakhody yak skladova efektyvnoyi protydiyi orhanizovaniy zlochynnosti. *Natsionalna biblioteka Ukrayiny imeni V.I. Vernadskoho*, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_22> (2016, березень, 01).
12. The Dublin Declaration «Action against Organised Crime» (title given to a conference I Dublin 20, 21 november 2003). *Statewatch monitoring the state and liberties in Europe*, statewatch.org, <<http://www.statewatch.org/news/2004/jan/Organised-crime.pdf>> (2016, березень, 01).
13. United Nations Convention against Transnational Organized Crime (adopted 15 November 2000, entered into force 29 September 2003) art 20,24. *United nations treating collections*, treaties.un.org, <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12&chapter=18&lang=en> (2016, березень, 01)
14. «Zakon o polytsyy» Respublyky Fynlyandyy (adopted 07 April 1995, entered into force 01 October 1995) *Finlex finlex.fi* <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493>> (2016, березень, 01).